

ירמיהו א

א

א דְּבַרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן-חֶלְקִיָּהוּ מִן-הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנֹתוֹת בְּאֶרֶץ
בְּנֵימִן: **ב** אֲשֶׁר הָיָה דְבַר-יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן-אֲמֹן
מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: **ג** וַיְהִי בִימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן-
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד-תָּם עֲשָׂתֵי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצַדְקִיָּהוּ בֶן-
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד-גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: **ד** וַיְהִי
דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: **ה** בְּטָרָם כְּתִיב אֲצַרְךָ בְּבֶטֶן יְדַעְתִּיךָ

רש"י

נצא כל ימי יאשיהו הנותרים וימי יהויקים בנו וימי
צדקיהו בנו עד תום עשתי עשרה שנה היא השנה
עד גלות ירושלים צדקיהו החמישי: (ה) בטרם
אצרך בבטן וגו'. מימי אדם הראשון הראהו
הקצ"ה לאדם דור ודור ונצאיו: אצרך. לשון לורה:
ידעתך. קניינושט"ו נלעז כמו לא נודעתי להם

(א) דברי ירמיהו בן חלקיהו וגו'. לימי צד
קלקלמא דתקנן עוצדוהי ירמיה צא מרחצ הזונה
ולוכח צד מתקנתא דמקלקלן עוצדוהי אלו ישראל
שקלקלו מעשיהן שצאו מורע כשר: (ב) אשר היה
דבר ה' אליו וגו'. אשר התחילה שכנה לשרות
עליו צאומה הזמן: (ג) ויהי בימי יהויקים. ויהי

ביאור על פי המלבי"ם

המלך רשע והעם צדיקים, ג. עד תם
עֲשָׂתֵי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצַדְקִיָּהוּ בֶן יֹאשִׁיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה, שהיה המלך צדיק והעם
רשעים, וכך היה מתנבא והולך עַד גְּלוֹת
יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, שאז התקיימה
נבואתו לעיני כל.

(ד) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר.

(ה) הנביא צריך להיות מוכן לנבואה
בטבעו, שיהיה בעל מידות טובות
ותכונות מושלמות, וכן יהיו מושלמים בו
כוחות הנפש והשכל, וכן צריך הוא להכין
את עצמו לנבואה בבחירתו בטוב, על ידי
התקדשותו ופרישותו מעניני העולם הזה,
ועשיית מעשים טובים. ועל ההכנה
הטבעית אמר לו ה', בְּטָרָם אֲצַרְךָ בְּבֶטֶן -
לפני יצירתו, שאז הוא הזמן להכין את
כוחות נפשו וטבעיו אל הנבואה, כבר
יְדַעְתִּיךָ, כי הקדים ה' את ייעודו לנביא
לפני התחלת יצירת גופו. ועל ההכנה

פרק א

(א) בתחילת הספר מקדים הנביא לומר
מי הוא, ומה ייחוסו ומקומו, מה איכות
הדברים שנאמרו בספר ובאיזה זמן
נאמרו: דְּבַרֵי יִרְמְיָהוּ, בֶן חֶלְקִיָּהוּ, שהיה
אביו נביא וכהן גדול, מן הכהנים אשר
בַּעֲנֹתוֹת המיוחדים ביראת ה', בְּאֶרֶץ
בְּנֵימִן, ולא היה מתושבי ירושלים, ולכן
לא הכיר להם פנים ולא חיפה עליהם,
והיו דבריו נשמעים ביותר.

(ב) ולא אמר את הדברים מליבו, אלא
אֲשֶׁר הָיָה דְבַר ה' אֵלָיו בנבואה, והתנבא
בשלושה זמנים שונים, א. בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן
אֲמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה, בְּשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לְמָלְכוֹ, שבאותו זמן היה המלך צדיק
והעם צדיקים.

(ג) ב. וַיְהִי - וכן התמידה נבואתו בִּימֵי
יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שהיה

וּבְטָרָם תִּצַּא מִרְחֹם הַקִּדְשֵׁי־תֵיךָ נְבִיא לְגוֹיִם נְתַתִּיךָ: וַיֹּאמֶר אֱהֵהּ
 אֲדַנִּי יְהוָה הִנֵּה לֹא־יִדְעֵתִי דְבַר פִּי־נֶעַר אָנֹכִי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
 אַל־תֹּאמַר נֶעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֲשַׁלְּחֶךָ תִּלְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
 אֲצַוְךָ תִּדְבֹר: ה אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אֶתְּךָ אֲנִי לְהַצִּילָךְ נְאֻם־יְהוָה:

רשי"י

(שמות ו): הקדשתיך. זמנתיך לכן: נביא לגוים. לישראל שהיו נוהגים עמם כעכו"ם כך נדרש בספרי נביא מקרבך וגו' (דברים יח) יקום לך ולא למכחישי תורה הא מה אני מקיים נביא לגוים נתתיך צנני ישראל שהיו נוהגים כעכו"ם. ד"א צטרס תלא מרחם הקדשתיך עליך אמרתי למשה נביא אקום להם כמורך (דברים יח) זה הוכיחם וזה הוכיחם זה נתנצח ארבעים שנה וזה נתנצח ארבעים שנה:

(ו) אהה. לי ילל קונפליינט זלע"ו: כי נער אנכי. איני כדאי להוכיחן משה הוכיחן סמוך למיתתו כבר נחשב צענייהם צממה נסים שעשה להם הוליאם ממזרים וקרע להם את היס הוריד את המן הגיו את השליו נתן להם את התורה העלה את הבאר אני בתחלת שליחותי אני צא להוכיחם: (ז) ע"כ כ"כ אשר איש"הך. אל העכו"ם: ואת כ"כ אשר אצורך. לישראל מדבר:

ביאור על פי המלבי"ם

המתנבא, ואם יתנבא אליהם נבואות קשות יקומו עליו ויהרגוהו.

(ז) וה' השיב לו תשובה על שלשת החששות שלו, וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, אַל תֹּאמַר נֶעַר אָנֹכִי, שמחמת כן אינך מעז לעמוד בפני גדולים, כִּי עַל כָּל אֲשֶׁר אֲשַׁלְּחֶךָ תִּלְךָ, וההולך בשליחות מלך גדול אינו מתבייש לעשות את שליחותו, בהכירו את מעלת משלחו, גם אם הוא עצמו אינו חשוב כל כך. וכנגד מה שחשש שאין לו שפה מליצית וראויה לנבואה, וְאֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוְךָ תִּדְבֹר, וכיון שידבר רק את הנבואות שישים ה' בפיו, אין חסרון בכך שאין לו מצד עצמו לשון צחה.

(ח) וכנגד מה שחשש שיזיקו לו העם בשומעם נבואות קשות מפי נער צעיר, אמר לו אַל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם, כִּי אֶתְּךָ אֲנִי לְהַצִּילָךְ, נְאֻם ה'.

התלויה בבחירתו אמר לו ה' וּבְטָרָם תִּצַּא מִרְחֹם - לפני שנולדת והתחלת לבחור בעשיית מעשים טובים, כבר אז הַקִּדְשֵׁי־תֵיךָ לנבואה, באופן שלא הוצרך לנבואתו לא להכנה הטבעית ולא להכנה התלויה בבחירתו, והטעם לכן, כיון שלא היתה נבואתו לצורך עצמו, ואף לא לצורך שליחות מסוימת, אלא נְבִיא לְגוֹיִם - לכל האומות נְתַתִּיךָ.

(ו) וַיֹּאמֶר, אמנם לאחר שהכינו ה' לנבואה אינו צריך עוד להכנה טבעית ולא להכנה התלויה בבחירתו, אך יש לו חסרון אחר, ועל זה אמר אֱהֵהּ אֲדַנִּי אֱלֹהִים, הִנֵּה לֹא יִדְעֵתִי דְבַר, כִּי נֶעַר אָנֹכִי, ויש בזה שלשה חסרונות, א. הנער אינו מעז לדבר בפני גדולים ממנו, ב. הנער אינו יודע לסדר דבריו כראוי במליצה ולשון צחה, ג. העם לא ישא פנים לנער צעיר

ירמיהו א

ג

ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי
דְבָרִי בְּפִיךָ: י רְאֵה הַפְּקֻדֹתַיךָ | הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־
הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ וּלְנִתּוּץ וּלְהָאֲבִיד וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת וּלְנִטּוֹעַ:
י"א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֵה יְרֵמְיָהוּ וְאָמַר מִקַּל
שָׁקֵד אָנִי רֹאֵה: י"ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִיטַבְתָּ לְרֹאוֹת כִּי־שָׁקֵד
אָנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ: י"ג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה | אֵלַי שְׁנִית לֵאמֹר
מָה אַתָּה רֹאֵה וְאָמַר סִיר נְפוּחַ אָנִי רֹאֵה וּפְנֵי מִפְּנֵי צְפוּנָה:

רש"י

קודם לכל האילנות אף אני ממנהר לעשות דברי, ומדרש אגדה השקד הזה הוא משעת חניטתו עד גמר צישולו עשרים ואחד יום כמנין ימים שצין שצעה עשר צתמוז שצו הוצקעה העיר לתשעה צאצ שצו נשרף הצית: (יג) סיר נפוח. רותם צוילנ"ט צלעז: ופציו. רתימותיו אשישאונדי"ש צלעז:

(ט) וישלח ה' את ידו. כל שליחות שהוא אלל יד לשון הושטה ל"א כתרנוס ושלם ה' ית פתגמי נציאותיה: (י) הפקדתיך. מנומך על העכו"ס: לנתוש ולנתוץ. דיספציר צלעז: (יא) מקל שקד. מנדולי"ר צלעז, ויונתן תרגס מקל שקד מלך דמוסי לאצאשא: (יב) היטבת לראות. השקד הזה הוא ממנהר להוציא פרס

ביאור על פי המלבי"ם

רֹאֵה, ולשון 'מקל' מורה על כך שהוא מיועד להכאה.

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, הִיטַבְתָּ לְרֹאוֹת, בכך שתיארת את העץ כ'מקל', המיועד להכאה, וכמקל של עץ שקד, שהוא ממנהר לעשות פירות, כִּי שָׁקֵד [-ממנהר] אָנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ.

(יג) אחר שבנבואה הקודמת הודיע לו ה' את זמן קיום הנבואה, שהוא במהירות, וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי שְׁנִית, להודיעו בנבואה זו את המקום שממנו תבא הפורענות, לֵאמֹר, מָה אַתָּה רֹאֵה. וְאָמַר, סִיר נְפוּחַ - סיר רותח המעלה בועות אָנִי רֹאֵה, וּפְנֵי שֶׁל הַסִּיר, כלומר המקום שממנו מרתיחה אותו האש, מִפְּנֵי צְפוּנָה - מצד צפונה.

(ט) וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יְדוֹ, וַיַּגַּע עַל פִּי, וזה משל למסירת הנבואה והגעתה אל הנביא, וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרִי בְּפִיךָ.

(י) ובדיבור זה בעצמו, שהוא דבר ה', יש כח לפעול בכל מציאות העולם, ולכן, רֹאֵה הַפְּקֻדֹתַיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל הַגּוֹיִם וְעַל הַמַּמְלָכוֹת, לְנִתּוֹשׁ אֶת הַגּוֹיִים וּלְנִתּוּץ אֶת הַמַּמְלָכוֹת, וּלְהָאֲבִיד וּלְהָרוֹס, וכל הדברים הללו יהיו על מנת לְבָנוֹת מחדש את הממלכות וּלְנִטּוֹעַ אֶת הַגּוֹיִים.

(יא) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר, מָה אַתָּה רֹאֵה יְרֵמְיָהוּ, כלומר, באיזו דמות ומשל מצטיירת בעיניך הנבואה הנשלחת אליך כעת, וְאָמַר, מִקַּל שֶׁל עֵץ שָׁקֵד אָנִי

י' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: 10 כִּי |
הֲנִי קָרָא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלָכוֹת צְפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנִתְּנוּ אִישׁ
כֶּסֶא וּפֶתַח | שַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָכִיב וְעַל כָּל־עָרֵי
יְהוּדָה: 11 וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפְּטֵי אוֹתָם עַל כָּל־רַעְתָם אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיִּקְטְרוּ
לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יָדֵיהֶם: 12 וְאַתָּה תֵּאָזֵר מִתְּנִיף
וְקָמַת וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֹצֵר אֶל־תַּחַת מַפְּנֵיהֶם פֶּן־
אֲחַתְּךָ לִפְנֵיהֶם: 13 וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִיךָ הַיּוֹם לְעִיר מְבֻצָּר וּלְעִמּוּד בְּרִזָּל

רש"י

אמונת עמס עם יהודה וירושלים: (יז) תאזור
מתניף. לי זרזו כאש חיל:

(יד) מצפון תפתח הרעה. צלל לנפונה של
ארץ ישראל היא: (טז) ודברתי משפטי אותם.

ביאור על פי המלבי"ם

עשו כן מחמת שהאמינו באמת שתהיה
להם תועלת מעבודה זרה, אלא וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לְמַעֲשֵׂי יָדֵיהֶם, שהם עצמם יודעים
ומכירים שאין בהם ממש.

(יד) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, הנמשל של נבואה זו
הוא כי מִצָּפוֹן, מארץ בבל, העומדת
בצפון ארץ ישראל, תִּפְתַּח הָרְעָה עַל כָּל
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

(יז) ואמנם, לפני שיושיב ה' את
ה'שופטים' האכזריים למשפט, שולח ה'
את הנביא להתרות בישראל, וְאַתָּה תֵּאָזֵר
מִתְּנִיף, ולא תמתין עד שיבואו אליך, אלא
וְקָמַת ללכת אליהם, ולא תחסיר דבר
מדברי הנבואה, אלא וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת
כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי אֹצֵר, בלא לדלג דבר. אֶל
תַּחַת [-אל תפחד] מַפְּנֵיהֶם, להחניף להם,
פֶּן אֲחַתְּךָ וְאִפְּיִלְךָ לִפְנֵיהֶם, אבל אם לא
תחניף להם אלא תאמר להם את כל דברי
הנבואה, לא יוכלו לעשות לך דבר.

(טז) כִּי הֲנִי קָרָא לְכָל מִשְׁפְּחוֹת
מַמְלָכוֹת צְפוֹנָה, נְאֻם ה', וכאילו מזמין
אותם ה' לשפוט בינו לבין עמו, על
שחטאו נגדו, וּבָאוּ וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּסֶא
פֶּתַח שַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם, כשופטים היושבים
על כס המשפט, וְעַל כָּל חוֹמֹתֶיהָ סָכִיב,
וְעַל כָּל עָרֵי יְהוּדָה, וכאילו יתחלקו לכמה
בתי דינים.

(יח) ואל תחשוש שלא ישימו לב
לדברך, וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִיךָ הַיּוֹם, שתהיה
נדמה בעיניהם לְעִיר מְבֻצָּר, וּלְעִמּוּד בְּרִזָּל,

(טז) וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפְּטֵי אוֹתָם - וה' יסדר
בפניהם את טענותיו ומשפטיו עם עמו,
עַל כָּל רַעְתָם, אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי, ולא עשו כן
מחמת שרצו לפרוק עול, אלא וַיִּקְטְרוּ
לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים, רק שלא רצו לקבל את
עול ה' והעדיפו עול של עבודה זרה, ולא

וּלְחַמּוֹת נְחֻשֶׁת עַל-כָּל-הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֵיהָ לְכַהֲנֵיהָ וְלַעַם
הָאָרֶץ: יט וְנִלְחַמוּ אִלֶּיךָ וְלֹא-יִכְלוּ לָךְ כִּי-אַתָּה אֲנִי נְאֻם-יְהוָה
לְהַצִּילָךְ:

ב « וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֶּת כָּל-יְלֻדְתֶיךָ:

רשי"י

(יח) לַמַּלְכֵי יְהוּדָה. כנגד מלכי יהודה: נעורֶיךָ והצנֶת כלילת חופתך שהכללתיך לחופה ולי
(יט) וְנִלְחַמוּ אִלֶּיךָ. ויהוֹן דינין ומגישין לקצנך הכנסה הוא, כלולותיך נוֹלִי"ש צלעו, ומה הוא חסד
למסמך ית פתגמי נבואתך: (ב) זכרתי לך. אס נעורֶיךָ לכתך אחר שלומי משה ואהרן מארץ נושצת
הייתם שצטם אלי מאוומי לרחס עליכם כי זכרת חסד יאלחס למדבר ואין זדה לדרך כי האמנתם צי:

ביאור על פי המלבי"ם

ביד אדם אכזר, שעדיין ליבו מלא רחמים על בנו המוכה, וסופו להעניש את המכים אותו. ובנבואה זו נמשלת השייכות של ה' וישראל לחתן וכלה, כאשר החתן בא מארץ רחוקה למקום שאין מכירים אותו, והכלה עשתה עמו חסד והכניסה אותו לביתה, ואחר כך הוסיפה והתחתנה עמו, ולבסוף הלכה אחריו לדרך רחוקה שאינה מוכרת לה.

(א) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר.

(ב) הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר, כֹּה אָמַר ה', זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ, והנמשל לזה הוא זמן האבות, כאשר לא היה שם ה' מוכר בעולם, והאבות עבדוהו והודיעו לכל את דרך ה', בעוד כל העמים עובדים לאלילים, אֲהַבֶּת כָּל-יְלֻדְתֶיךָ, וזה בזמן יציאת מצרים, כאשר נכנסו ישראל בברית עם ה' וקיבלו

עד שילחמו איתך בחוזקה כדרך שנלחמים לכבוש ערי מבצר ולהפיל חומות נחושת, ותהיה נדמה כך על כל הָאָרֶץ, לְמַלְכֵי יְהוּדָה, לְשָׂרֵיהָ, לְכַהֲנֵיהָ, וְלַעַם הָאָרֶץ.

(יט) וְנִלְחַמוּ אִלֶּיךָ כל הכתות הללו [המלכים, השרים, הכהנים ועם הארץ], ולא יהיה שום אדם שיעזור לך, וְלֹא יִכְלוּ לָךְ, יען כִּי אַתָּה אֲנִי, נְאֻם ה', לְהַצִּילָךְ.

פרק ב

אחרי שהקדים ירמיהו לבאר את זמן נבואתו, איכותה ועניינה באופן כללי, מקדים הוא הקדמה כללית לכל נבואות הפורענות שהתנבא על ישראל, ואומר כי בכל העונשים הללו לא שכח ה' את בריתו עמם, ועוד אהבתו נתונה להם, והרי זה כמו אב שהעניש את בנו ומסרו